

Gemeente van Christus,

Door de steeds zorgwekkender ontwikkelingen wereldwijd kwam er een gevoel van moedeloosheid over me. Van máchteloosheid ook. Lastige vragen steken de kop op: hoe kan ik me daartoe verhouden? Is er ook iets wat ik zou kunnen dóen? Aan bepaalde ontwikkelingen in ons eigen land misschien?

Op zoek naar wat bemoediging en inspiratie, kwam ik al snel uit bij het boek Exodus. Met name bij de beginhoofdstukken ervan. Omdat het daar gaat over mensen die leven in een steeds onmenselijker wordende situatie. Er lijkt geen sprake te zijn van enig licht in de duisternis. Van een opening naar de toekomst toe.

De potentat in ons verhaal, deze farao van Egypte, heet Ramses. Voluit: Ra-mozes. Zoon van Ra - de Zonnegod - betekent zijn naam. Als machthebbers denken dat ze zo ongeveer god zelf zijn, berg je dan maar.

Alles en iedereen die als bedreiging wordt gezien, moet vroeg of laat het veld ruimen.

“We krijgen veel te veel van die vreemdelingen in ons land! Laten we verstandige maatregelen nemen”, zegt hij. Dat klinkt ons niet onbekend in de oren.

Eerst geeft hij opdracht aan twee vroedvrouwen – Sifra en Pua (Schoonheid en Schittering betekenen hun namen) – om alle Hebreeuwse jongetjes die geboren worden, om het leven te brengen.

Daar weten ze zich op een creatieve manier onderuit te wurmen. Uiterst riskant, wat ze doen!

Want wie ingaat tegen deze farao, zet haar leven op het spel.

Maar er kunnen zich situaties in je leven voordoen waarin je jezelf een vraag moet stellen: hierin kan ik toch niet méégaan?! Dit is zó slecht, zó verkeerd, zó onmenselijk.

Over hun creatieve uitvlucht, waardoor óók de Hebreeuwse jongetjes in leven konden blijven, kun je lezen in het 1e hoofdstuk.

Het inspirerende verhaal van deze twee zeer moedige vrouwen, die het waagden in te gaan tegen de decreten van deze machthebber, vormt het eerste voorbeeld van burgerlijke ongehoorzaamheid uit de geschiedenis, voor zover ik weet.

Maar van dit uitstel komt geen afstel: de farao merkt al snel wat er gebeurt en draagt vervolgens iedereen die een hebreuws pasgeboren jongetje ziet, op om het in de Nijl te gooien.

Ja,- ik schrijf het op. En val stil...

Hoe bestaat het dat deze man zó'n bevel kan geven?

Hoe bestaat het dat een van de farao's in onze tijd het bevel kan geven om mannen en vrouwen en kinderen - al dan niet pasgeboren - dood te schieten, dan wel uit te hongeren?

Kleine kinderen.... In Trouw stonden onlangs heftige foto's. Hoe bestaat het dat je ...al was het maar één van die foto's ziet....en dan toch doorgaat?

Omdat jouw machtswellust je blind maakt? Jouw eigen positie boven alles en iedereen uitgaat?

Of omdat het beeld dat jij van die anderen hebt jouw zicht op wat zich voordoet zó vertekent dat je een heel volk niet meer als medemensen kunt zien. Maar als beesten?

Niet alleen de strijders van Hamas - die inderdaad beestachtige dingen op hun geweten hebben – maar álle mannen, vrouwen en zelfs kinderen van dat volk.....

Ook nu zijn het, voor zover ik weet, voornamelijk mannen die zich van dit soort “verstandige, noodzakelijke maatregelen” bedienen.

Terug naar toen. Direct hierna zijn het opnieuw vrouwen, die het - ieder op hun manier - wagen om, zonder enige vorm van geweld overigens, in opstand te komen tegen het onmenselijke regime waarin ze moeten leven. En die zo de weg naar de grote bevrijding, de Exodus, mogelijk te maken. We hebben hun verhaal zojuist gehoord.

Jochebed krijgt een zoontje. “Ze zag hoe mooi het kind was en hield het verborgen, drie maanden lang.” Maar dan wordt de situatie onhoudbaar. En verzint ze, met de moed der wanhoop wellicht, een list. Samen met haar dochtertje Mirjam. Wat volgt is het bekende verhaal van Mozes (die dan nog niet zo heet) in het biezen mandje.

Wat deze moeder en dochter samen hebben bekokstoofd (de vader blijft opvallend genoeg buiten beeld), is uiteraard volkomen begrijpelijk.

Maar wat er vervolgens gebeurt is dat allerm minst. Het vormt, in mijn beleving, de kern van het verhaal. En het kan ons op het spoor zetten van een antwoord op die vragen waarmee we vanmorgen zijn begonnen.

Daar drijft dit kleine kind in z’n “arkje” (letterlijk) op het water van de doodsrivier, om het maar eens in domineestaal te zeggen.

Hij wordt eruit gehaald door een Egyptische prinses, de dochter van de farao, nota bene!

En wat gebeurt daar nu precies?! Het is een cruciaal gebeuren. En het speelt zich allemaal af in wat een ondeelbaar moment lijkt.

In de overlevering heeft deze prinses een naam gekregen: Batia.

In zijn mooie boek over Exodus geeft Jonathan Sacks, voormalig opperrabijn van Groot Britannië, een even eenvoudige als diepzinnige uitleg.

Deze dochter van de farao gaat baden in de Nijl. Ze ziet een mandje tussen het riet. Laat het ophalen door haar dienaressen. Opent het. En ziet een huilende baby.

- Ze wordt met ontferming bewogen! Dat is haar eerste, intuïtieve reactie.
- De tweede is, dat ze zich direct daarna realiseert dat het om een Hebreeuws jongetje gaat. En ze is zich er zeer van bewust wat haar vader daarover heeft gezegd.
- Haar derde reactie, direct daarna, is dat ze opnieuw met ontferming bewogen wordt. En zelfs besluit om dit kind te adopteren. Daarmee zet ze, evenals Sifra en Pua dat vóór haar hadden gedaan, haar positie en mogelijk zelfs haar leven op het spel.

Het deed me terugdenken aan een artikel dat onlangs in het Friesch Dagblad stond.

“Een mens is een mens (!). En als iemand in nood is, dan help je.”

Dat stond er als kop boven. Het artikel ging over die nieuwe asielwet die mogelijk ingevoerd gaat worden. Als ie – God verhoede – door de Eerste Kamer komt. Mocht dat alsnog het geval zijn, dan kan ook een aardige groep uit Nijkleaster achter de tralies verdwijnen. Als er plek is.....

Aan het woord kwam o.a. Roger Dragstra, directeur van Solidair Friesland.

Bij Solidair Friesland zet men zich in voor kwetsbare medemensen. Van vluchtelingen tot mensen die eenzaam zijn. Van kinderen die leven in armoede tot ex-gedetineerden.

“En ja, zegt Dragstra, daar zitten vast ook illegale mensen tussen. Wij maken geen onderscheid. Een mens is een mens. En als iemand in nood is, dan help je diegene.”

En dát is precies wat we vanochtend zien gebeuren, in de ontroerende reactie van deze uitzonderlijke prinses. Je zou het “grenzeloze ontferming” kunnen noemen. Ja, - grenzeloze ontferming.

In de tijd hiervóór was ze ongetwijfeld op de hoogte van de maatregelen die haar vader had uitgevaardigd. We weten niet wat ze daarvan heeft gevonden. Maar het zou kunnen dat het haar op een of andere manier lukte om het “op afstand” van haar houden. Zoals ook wij bepaalde onmenselijkheden op afstand kunnen houden, als we de krant lezen of naar het Journaal kijken.

Totdat er een beeld voorbij komt dat je snoeihard raakt.

Zoals destijds van dat kleine Syrische jongetje - Aylan Kurdii - in z'n korte broekje, aangespoeld op het strand in Griekenland, tien jaar geleden alweer.

Een iconische foto, zeggen we dan tegenwoordig. Ja,-

Een soortgelijke ervaring moet de dochter van de farao hebben gehad, denk ik.

Hoe moet het trouwens zijn om zo'n man als vader te hebben, vraag je je af. Ik zal de voorbeelden niet doortrekken naar vandaag de dag.

Wat er in haar gebeurt, is, denk ik, dat ineens alle beelden en concepten in haar hoofd wegvallen.

Alle scheidslijnen, alle grenzen en onderscheiden die wij mensen in ons hoofd trekken en maken, vallen weg. Er is alleen maar dit hulpeloze kind...

"In dit kind huilde een heel volk", zegt Eli Wiesel in zijn boek "Bijbelse portretten".

Dat zou deze jonge vrouw zich op dat moment ineens realiseren.

Maar ik geloof dat het nog veel verder gaat en wijds er is. Wereldwijd: dat in dit kind als het ware heel de mensheid huilt. Ieder mens, ieder kind van God die het levenslicht ziet en recht heeft op een plekje onder de zon, waar hij of zij in vrede kan leven.

Een mens is een mens. En als iemand in nood is, dan help je diegene. Zonder enig onderscheid.

Waar al die grenzen en scheidslijnen in ons hoofd wegvallen, daar ontstaat de mogelijkheid om de wereld om je heen te zien en te ervaren zoals die is. Dat is een van de belangrijke dingen die ik heb geleerd uit het Zenboeddhisme.

En waar al dat soort constructies en denkbeelden wegvallen.....daar ontvouwt zicheindeloos mededogen. Of in onze Christelijke traditie: grenzeloze ontferming.

Daar realiseer je je bijvoorbeeld dat er helemaal geen "vreemdelingen" bestaan!!!

"Vreemdelingen" bestaan alleen maar in jouw hoofd! In het hoofd van bepaalde politici. Die – om wat voor ondoordringelijke reden dan ook – oproepen tot het nemen van "verstandige maatregelen" tegen deze vreemdelingen. Of zelfs tot uitroeiing ervan.

Het lijden, de gebrokenheid krijgt ineens een menselijk gezicht. In een klein Hebreeuws, huilend jongetje. Ineens valt elke afstand weg. En komt de werkelijkheid binnen.

Het deed me denken aan een bekende uitspraak van de grote Joodse denker en schrijver Abel Herzberg: "Er zijn in de Holocaust geen zes miljoen Joden vermoord. Er is zes miljoen keer een Joods mens vermoord."

Er zijn geen 60.000 Palestijnen vermoord. Er is 60.000 keer een Palestijns mens vermoord.

Beter gezegd: er is 60.000 x een mens vermoord.

En ik ben echt niet vergeten wat er op 7 oktober 2023 aan onmenselijks heeft plaatsgevonden.

Hoeveel mensen er toen zijn vermoord. (ongeveer 1200; 250 gijzelaars)

Ik herhaal het nog maar eens: precies daar waar de grenzen en scheidslijnen wegvallen, waar de werkelijkheid een menselijk gezicht krijgt, precies daar kan er iets van bevrijding, van Exodus ontluiken.

Ja,- ik besluit deze overdenking met een paar psalmwoorden. We lezen ze elke vrijdag in ons klooster Westerhûs, in een vertolking van Huub Oosterhuis. Ik heb ze inmiddels héél vaak gehoord. Maar de laatste tijd hoor ik ze in een ander, bemoedigend licht:

Een duistere zaak is de wereld. / Maar er zijn mensen van licht.

Gierig, wreed, zelfzuchtig dezen en genen. / Maar er zijn mensen die geven en delen.

Er is kwaad en woester kwaad, onstuitbaar. / Maar er zijn mensen die de doem doorbreken.

Mensen als Sifra en Pua, Jochebed en Mirjam.

Mensen als Batia, de dochter van de farao.

Mensen zoals wij, wellicht.....

Amen.